

COVID-19 & HEMODİYALİZ HASTALARI

Türk Nefroloji Derneği & TND Renal Koordinasyon Gücü

Yakın zamanda ilk defa Çin'in Wuhan bölgesinde baş gösteren, daha sonra da dünyanın pek çok ülkesinde saptanmaya başlanan ve bir pandemi halini alan yeni coronavirus (COVID-19) enfeksiyonu diyaliz hastaları, böbrek nakli hastaları, kronik böbrek hastalığı olanlar ve diğer nefroloji hastaları açısından da özel bir değerlendirme ve eylem planını hak etmektedir.

Türk Nefroloji Derneği & TND Renal Afet Koordinasyon Gücü olarak, bu süreçte farklı hasta gruplarımız için bilimsel verileri değerlendirerek kısa bir rehber oluşturmayı uygun bulduk. Aşağıdaki bilgiler en güncel verilerden yola çıkılarak derlenmiştir, ancak dünya genelinde durum ve bilgiler çok hızla değiştiği için bu önerilerin de zaman zaman güncelleneceği hatırdta tutulmalıdır.

COVID-19'a İLİŞKİN GENEL SORULAR:

1-COVID-19 belirtileri nelerdir?

Eldeki verilere göre, COVID-19 ile enfekte hastaların asemptomatik enfeksiyondan ateş, öksürük, nefes darlığı, ağır solunum yolu hastalığı veya solunum yetmezliğine kadar değişen geniş bir spektrumda farklı şiddette belirtileri olabilmektedir. Belirtiler , virusa maruz kaldıktan sonra 2-14 gün içinde ortaya çıkabilmektedir.

2- COVID-19 nasıl tedavi edilir?

Şu anda tedavi sadece destek tedavisinden oluşmaktadır. Antiviral tedavi seçenekleri ve aşılar halen araştırma aşamasındadır. Ancak bunların ne zaman kullanılabilecek aşamaya gelecekleri bilinmemektedir.

3-- COVID-19 tanısı nasıl konur?

COVID-19 testi, üst solunum yolundan (nazofarenks ve orofarengeal sürüntü) ve alt solunum yolundan (balgam) alınan örnekte yapılır. Halen ülkemizde testler sadece

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Ulusal Viroloji Laboratuvarında yapılmakta ve şüpheli olgu tanımlandığında Sağlık Bakanlığının önerdiği algoritma kullanılmaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'ne bağlı COVID-19 Bilim Kurulu'nun hazırladığı COVID-19 Rehberine https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/Bulasici-hastaliklar-db/hastaliklar/2019_n_CoV/rehberler/COVID-19_RehberiV5-25Subat2020.pdf adresinden ulaşılabilir

HEMODİYALİZ HASTALARI'nda COVID-19

Solunum Enfeksiyonu olan Bireylerin Erken Tanısı

Hemodiyaliz üniteleri solunum yolu enfeksiyonu belirti ve bulguları olan hastaların merkeze gelmeden , tedavi alanına girmeden saptanmaları için önlemler almalıdır. Bu amaçla

- Hastaların, ateşleri ya da solunum yolu belirtileri olduğunda , merkezde çalışan sağlık personelini, merkeze ulaşmadan telefon ile aramaları sağlanmalıdır. Böylece ilgili sağlık personeli hasta gelmeden hazırlanabilir ya da hastanın daha uygun bir sağlık kuruluşuna yönlendirilmesi için gerekli girişi yapabilir.
- Tıbbi olarak stabil hastalar, değerlendirme sırası onlara gelene kadar, şahsi araçlarında veya ünitenin dışında bekletilerek, sıraları geldiğinde telefonla ulaşılabilirler.
- Solunum enfeksiyonu belirtileri olan hastalar girişte mutlaka maske takmalıdırlar.
- Şüpheli COVID-19 belirtileri olan hastaların, diğer hastalarla aynı bekleme alanında beklememeleri sağlanmalıdır. İyi ve doğal havalandırılan, hastalar arasında en az 2 metre mesafe olacak şekilde ayrı bir alan belirlenmelidir.
- Solunum yolu belirtileri olan hastalar en kısa sürede değerlendirilmeli ve bekleme alanlarında geçirdikleri süre en aza indirilmelidir.
- Merkezler, çalışanlarının benzer bulguları olması durumunda raporlu kabul edilmeleri konusunda esnek ve tutarlı davranmalıdırlar. Sağlık personeli hasta olduklarında işe gelmemelidirler.

Hastaların yerleştirilmesi:

- Merkezlerde semptomatik hastalarla diğer hastalar ve makineler arasında en az 2 m olmalıdır. İdeal olarak farklı odada diyalize alınmalıdırlar.
- HBsAg (+) hastaların diyalizi amacıyla kullanılan, HBV izolasyon odaları ancak aşağıdaki koşullarda COVID-19 olduğundan kuşku edilen hastalar için kullanılabilir:

1) COVID-19 olduğundan şüphelenilen ya da kanıtlanan hasta aynı zamanda HBsAg(+) bir hasta ise,

2) Ünitelerde izolasyon odasında tedavi olması gerekecek hiç HBsAg (+) hasta yoksa

- Ayrı bir oda yok ise, hasta yüz maskesi takmalı ve en uçtaki makinede diyalize alınmalıdır. Hasta, en yakın istasyondan, tüm yönlerde, en az 2 m mesafede olmalıdır.
- Hastanın bulunduğu odaya giren kişi sayısını sadece gerekli sağlık personeli ile sınırlandırılmalıdır
- Hastanın bulunduğu odaya giren sağlık çalışanlarının listesi tutulmalıdır.
- Hastaya özel ya da kullanılıp atılabilir malzeme kullanılmalıdır. Aynı gereç birden fazla hasta için kullanılması gerekirse, üreticinin önerileri doğrultusunda temizlenip dezenfekte edildikten sonra kullanılmalıdır.

Merkezin Hazırlanması

- Merkez girişlerine ateş veya solunum yolu enfeksiyonu belirtileri olan hastaların, önlem alınabilmesi için, durumlarını merkezde çalışan sağlık personeline bildirmeleri konusunda dikkat çekici bildirimler yapılmalıdır.
- Merkezler hastaların ve sağlık çalışanları için, el hijyeni, solunum hijyeni ve öksürük sırasında yapılacaklar, maske kullanımı, öksürürken ya da hapşırırken burun ve ağzın kapatılması , kontamine malzemeler ve mendillerin atılması gereken çöpler ve ne zaman el hijyeninin uygulanması gerektiği konularında bilgilendirilmelidir.

Sağlık Personeli İçin Koruyucu Malzeme

Genelde, tanı konulmamış solunum enfeksiyonu olan hastaların tedavisinde görev alan sağlık çalışanları standart önlemler, temas ve damlacık izolasyonu kurallarına uymalıdır. Bu önlemler göz korumasını da içermelidir. Söz konusu önlemler şunları içerir:

- İzolasyon önlüğü: Hasta ve çevresine herhangi bir temas riski varsa önlük kullanılmalıdır. Hemodiyaliz personeli tarafından giyilen önlük ya da formanın üzerine ya da onun yerine giyilebilir. Özellikle damar yolu temasında, bağlama ve ayırmalar sırasında, diyaliz yatağına yatarken ya da kalkarken hastaya yardım sırasında, ve diyaliz istasyonunun temizlenmesi sırasında izolasyon önlüğü giyilmelidir. Bir hastadan diğerine geçildiğinde izolasyon önlüğü de değiştirilmelidir.
- Eldivenler
- Cerrahi maske
- Göz koruması: Tüm yüzü kaplayan ya da gözlük şeklinde. Kişisel gözlükler ya da kontakt lensler yeterli değildir.

Merkezde hemodiyalize giren bir hastada COVID-19 şüphesi ya da tanısı olduğunda ne yapmalıyız?

- İl Sağlık Müdürlüğünü hasta ile ilgili bilgilendirin.
- Sağlık bakanlığının konu ile ilgili önerilerine uyun: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/>
- Uluslararası rehberlere göre, COVID-19 şüphesi veya tanısı olan hastaların muayenesi veya izlemi sırasında solunum yolu ile bulaşan hastalıklar için negatif basınçlı izolasyon odası gerekmemektedir.
- Yukarıda belirtilen koruyucu kıyafet ve malzemelerle hizmet verilmelidir.
- Merkez bu önlemleri tam olarak uygulayamayacaksa, hasta bu önlemlerin uygulanabileceği başka bir merkeze nakledilmelidir. Olası vaka durumunda nakilden önce merkezin bulunduğu ilçe sağlık müdürlüğü bilgilendirilir. Nakiller ancak 112 vasıtasıyla gerçekleştirilir
- Nakil edilmeyi beklerken, hastalar mutlaka maske takmalı ve diğer hastalardan ayrılmalıdır. Hastaların genel durumu stabil ve iyi ise, dışarda araçlarında beklemeleri ya da eve dönmeleri istenebilir. Bu olası değil ise kapısı kapalı ayrı bir odada bekletilmelidir. Hasta ile temas en aza indirilmelidir. Hastanın 2 m'den daha yakınına gelmesi gerektiğinde, sağlık personelleri koruyucu önlükleri, ve cerrahi maskesini takmalıdır. N-95 maskesi kullanımı ise özellikle solunum örneği alırken, bronkoskopi,

entübasyon ve aspirasyon yapılması halinde kullanılır.

Çevre Dezenfeksiyonu:

- Hastanın bekletildiği oda, tekrar rutin kullanıma açılmadan önce, usulüne uygun olarak temizlenmeli ve yüzey dezenfeksiyonu uygulanmalıdır. Merkez için belirlenen bekleme süresi yoksa 207 dk (3.5 saat) beklenmelidir.
- Diyaliz istasyonunu temizleyen personel de koruyucu önlük ve eldiven giymelidir. Sıçrama tehlikesine karşı ya da sprey kullanılacaksa yüz maskesi ve göz koruyucu da takılmalıdır.
- Rutin temizleme ve dezenfeksiyon prosedürleri COVID-19 için de uygundur

Ülkemizde COVID-19 yayılmasını önlemek için Diyaliz merkezleri ne yapmalıdır?

- Bekleme odalarında virusa maruz kalınıp kalınmadığını ve belirtileri sorgulayan afişlerin asılması
- Hastalara seyahat ve maruziyet öykülerinin sorulması
- Diyaliz merkezinde olgu saptandığında/şüphelenildiğinde kime haber verileceğinin önceden belirlenmesi.
- Haber verilecek yerel sağlık otoritesinin telefonunun kayıt edilmesi
- Yeterli koruyucu malzemenin olup olmadığının kontrol edilmesi
- Merkezde izolasyon amacıyla kullanılabilecek bir odanın belirlenmesi
- Tüm personelle planın üzerinden geçilmesi

Hastalarımıza kendilerini COVID-19'dan ve diğer solunum hastalıklarından korumaları için neler önermeliyiz?

- Her yıl grip aşısı olun,
- Ellerinizi sık sık sabun ve su ile 20 sn yıkayın ya da alkol bazlı bir el temizleyicisi kullanın,
- Yıkanmamış ellerinizle gözlerinize, burnunuza ve ağzınıza dokunmaktan kaçının,

- Öksürük, hapşırık gibi solunum belirtileri olan kimselerden en az 2 m uzak durun,
- Öksürük ve hapşırıklarınızı bir mendil ile kapatın, kullanılmış mendilleri çöpe atın ve sonrasında el hijyeni uygulayın,
- Sık sık dokunduğunuz yüzeyleri ve eşyaları temizleyin ve dezenfekte edin,
- Kendinizi hasta hissediyorsanız ya da soğuk algınlığı veya ateş, öksürük, boğaz ağrısı, baş ağrısı ya da vücut ağrısı gibi grip benzeri belirtileriniz varsa en yakın sağlık kuruluşuna başvurun.

İlgili Kaynaklar:

- 1) <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/>
- 2) American Society of Nephrology Information for Screening and Management of COVID-19 in the Outpatient Dialysis Facility **Release Date: March 4, 2020.**
<https://www.asn-online.org/ntds/>
- 3) <https://www.kidneyfund.org/kidney-today/coronavirus-and-kidney-patients.html>
- 4) <https://www.davita.com/education/ckd-life/emergency-preparedness-for-people-with-kidney-disease>
- 5) <https://www.era-edta.org/en/covid-19-news-and-information/>
- 6) Naicker S, Yang CW, Hwang SJ, Liu BC, Chen JH, Jha V, The Novel Coronavirus 2019 Epidemic and Kidneys, Kidney International (2020), doi: <https://doi.org/10.1016/j.kint.2020.03.001>.
- 7) <https://www.kidneycareuk.org/news-and-campaigns/coronavirus-advice/>